

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету міжнародних відносин і права
Хмельницького національного університету

Юрій МУДРИК

Підпис

29 серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Екологічне право України

Назва

Галузь знань – 08 Право

Спеціальність – 081 Право

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітньо-професійна програма – Право

Обсяг дисципліни – 5 кредитів ЄКТС, **Шифр дисципліни** – ОПП.15

Мова навчання – українська

Статус дисципліни: обов'язкова (професійної підготовки)

Факультет – міжнародних відносин і права

Кафедра – права

Д	2	3	5	150	66	32	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття	84	Самостійна робота, у т.ч. ІРС	Курсовий проект	Курсова робота	Форма семестрового контролю	
														Залік	Іспит
															+

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми «Право» за спеціальністю 081 Право.

Робоча програма складена Тетяною канд. юрид. наук., доцентом Тетяною ЛАГОЙДОЮ
Підпис(и) автора(ів) Ступінь, вчене звання, Ім'я, ПРІЗВИЩЕ автора(ів)

Схвалена на засіданні кафедри _____ права _____ Протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.
Назва

Зав. кафедри _____ права _____ Микола ВАВРИНЧУК
Назва Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Робоча програма розглянута та схвалена вченою радою факультету міжнародних відносин і права

Голова вченої ради факультету _____ Юрій МУДРИК
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

2. ЛИСТ ПОГОДЖЕННЯ

Посада	Назва факультету	Підпис	Ім'я, ПРІЗВИЩЕ
Гарант ОП	міжнародних відносин і права		Ольга ОХМАН

3) Пояснювальна записка

Навчальна дисципліна «Екологічне право України» є однією із фахових дисциплін і займає провідне місце у підготовці фахівців освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 081 «Право» за освітньо-професійною програмою «Право».

Галузь екологічного права є комплексною і охоплює інститути як загальної частини, так і природоресурсного права. Така поліфункціональність дає можливість майбутнім фахівцям з права отримати ґрунтовні знання норм природоохоронного законодавства і практичні навички їх застосування.

Пререквізити –. правниче письмо та усний виклад думки; теорія держави і права; судові і правоохоронні органи України.

Кореквізити – цивільне право України; господарське право України; кримінальне право України, адміністративне право України, трудове право України.

Відповідно до **Стандарту вищої освіти** із зазначеної спеціальності та освітньої програми дисципліна має забезпечити:

- **компетентності**. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності в сфері екології. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти. Здатність аналізувати еколого-правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції при їх вирішенні. Здатність до критичного та системного аналізу еколого-правових явищ.

- **програмні результати навчання**. Давати фаховий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога і діяти відповідно до отриманих рекомендацій. Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм екологічного матеріального і процесуального права. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані еколого-правові висновки. Надавати методичну і практичну допомогу у моделювання та реалізації проектів та програм, планів і договорів в сфері екології.

Мета дисципліни «Екологічне право України» – сформувати у студентів систему правових знань з основних правових інститутів екологічного права на підставі здобутої правової інформації з основ екологічного права, водного, лісового, гірничого, атмосфероохоронного, земельного, фауністичного і флористичного права, а також засвоєння студентами основних принципів та функцій екологічного права, особливостей правового регулювання відносин щодо захисту екологічних прав та інтересів.

Предмет дисципліни. Правова характеристика екологічних правовідносин, базове екологічне законодавство та практика його застосування.

Завдання дисципліни. Завданням дисципліни є глибоке вивчення студентами законодавчих актів, теорії екологічного права, а також вироблення ними практичних навичок щодо застосування законодавства при вирішенні конкретних ситуацій.

Результати навчання. Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен **знати** предмет та методи регулювання відносин у сфері екологічного права; джерела екологічного права; особливості суб'єктного складу екологічних правовідносин; об'єкти екологічних правовідносин; підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин; особливості використання природних ресурсів; особливості та порядок створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду; умови створення національної екологічної мережі, а також вміти аналізувати юридичні факти; тлумачити зміст норм чинного законодавства у сфері екологічного права; застосовувати норми екологічного права при вирішенні конкретних спорів; складати процесуальні документи на реалізацію норм екологічного права України.

4) Структура залікових кредитів дисципліни

Назва розділу (теми)	Кількість годин, відведених на:		
	лекції	практичні заняття	самостійну роботу
Тема 1. Поняття, предмет, метод, система та джерела екологічного права	2	2	5
Тема 2. Правові основи управління в галузі екології	2	2	6
Тема 3. Право власності на природні ресурси в Україні	2	2	6
Тема 4. Право природокористування	2	2	6
Тема 5. Екологічні права та обов'язки громадян України	2	2	5
Тема 6. Економіко-правовий механізм в галузі екології	2	2	5
Тема 7. Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства	2	2	5
Тема 8. Правові засади використання і охорони земель	2	2	5
Тема 9. Правові засади використання і охорони вод	2	2	5
Тема 10. Правовий режим використання і охорони надр	2	2	5
Тема 11. Правовий режим використання і охорони лісів	2	2	5
Тема 12. Правова охорона атмосферного повітря	2	2	5
Тема 13. Правовий режим використання та охорони тваринного світу	2	2	5
Тема 14. Правовий режим територій і об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі України	2	2	5
Тема 15. Правове регулювання використання та охорони рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів	2	2	5
Тема 16. Правове забезпечення екологічної безпеки	2	4	6
Разом за третій семестр	32	34	84

5) Програма навчальної дисципліни

5.1. Зміст лекційного курсу

Номер Лекції	Перелік тем лекцій, їх анотації	Кількість годин
1	Тема 1. Поняття, предмет, метод, система та джерела екологічного права. Поняття екологічного права, історичні передумови його формування. Предмет і методи екологічного права. Об'єкти екологічного права. Принципи і функції екологічного права. Джерела екологічного права. Система екологічного права. <i>Література</i> [1-6; 7, 8]	2
2	Тема 2. Правові основи управління в галузі використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Поняття, суть, мета та види управління в галузі екології. Принципи управління в галузі екології. Органи управління загальної компетенції в галузі екології та їх повноваження. Органи управління спеціальної компетенції в сфері охорони довкілля. Правове забезпечення функцій державного управління у сфері довкілля. <i>Література</i> [1-6; 7, 8]	2
3	Тема 3. Право власності на природні ресурси в Україні. Поняття, суть та юридичне значення права власності на природні ресурси. Форми права власності на природні ресурси. Зміст права власності на природні ресурси. Забезпечення права власності на природні ресурси. <i>Література</i> [1-6; 9-15, 24]	2
4	Тема 4. Право природокористування. Поняття, ознаки та принципи права	2

5	природокористування. Види природокористування. Право загального та спеціального природокористування. Диференційоване правове регулювання загального і спеціального природокористування. Обмеження загального природокористування. <i>Література</i> [1-6; 8; 9-15; 18, 19] Тема 5. Екологічні права і обов'язки громадян України. Поняття екологічних прав громадян. Види екологічних прав громадян. Зміст конституційних екологічних прав. Обов'язки громадян в галузі екології. <i>Література</i> [1-6; 7, 8]	2
6	Тема 6. Економіко-правовий механізм в галузі екології. Поняття та напрямки економіко-правового механізму в галузі екології. Характеристика елементів економіко-правового механізму в галузі екології. Функції економіко-правового механізму в галузі екології. <i>Література</i> [1-6]	2
7	Тема 7. Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства. Поняття та сутність юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Правопорушення в сфері довкілля як підстава еколого-правової відповідальності. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. <i>Література</i> [1-6; 8, 24, 25, 26]	2
8	Тема 8. Правові засади використання і охорони земель. Земля як об'єкт охорони та використання. Суб'єкти та об'єкти земельних правовідносин. Форми права власності на землю. Види юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.	2
9	<i>Література</i> [1-6; 10; 23]	2
10	Тема 9. Правовий режим використання і охорони вод. Води як об'єкт правового регулювання, використання та охорони. Право водокористування та його види. Правова охорона вод. Відповідальність за порушення водного законодавства. <i>Література</i> [1-6, 9]	2
11	Тема 10. Правовий режим використання та охорони надр. Надра як об'єкт охорони та використання. Державне управління в галузі використання і охорони надр. Право користування надрами та його види. Відповідальність за порушення законодавства про надра. <i>Література</i> [1-6; 11]	2
12	Тема 11. Правовий режим використання та охорони лісів. Ліс як об'єкт правового регулювання, охорони та використання. Право лісокористування і його види. Правова охорона лісів. Відповідальність за порушення лісового законодавства. <i>Література</i> [1-6; 12]	2
13	Тема 12. Правова охорона атмосферного повітря. Атмосферне повітря як об'єкт екологічного права. Система заходів охорони атмосферного повітря. Юридична відповідальність за порушення законодавства про атмосферне повітря. <i>Література</i> [1-6; 13]	2
	Тема 13. Правовий режим використання та охорони тваринного світу. Тваринний світ як об'єкт правового регулювання, охорони та використання. Поняття та види користування тваринним світом. Правові заходи охорони	

14	тваринного світу. Юридична відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону та використання тваринного світу. <i>Література</i> [1-6;10, 14, 22]	2
15	Тема 14. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі України. Поняття природно-заповідного фонду та основи його правового режиму. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Порядок створення об'єктів природно-заповідного фонду. Використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Поняття та правове забезпечення формування національної екологічної мережі. <i>Література</i> [1-6; 8, 16, 17]	2
16	Тема 15. Правове регулювання використання та охорони рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів. Правовий режим рекреаційних зон. Курортні та лікувально-оздоровчі території як об'єкти використання і охорони. <i>Література</i> [1-6; 21]	2
	Тема 16. Правове забезпечення екологічної безпеки. Юридична природа екологічної безпеки. Принципи екологічної безпеки. Критерії екологічної безпеки. <i>Література</i> [1-6; 8, 20]	32
Разом за третій семестр		

.2. Зміст практичних занять

Номер заняття	Теми практичних занять	Кількість годин
1	Тема 1. Поняття, предмет, метод, система та джерела екологічного права. Поняття екологічного права, історичні передумови його формування. Предмет і методи екологічного права. Об'єкти екологічного права. Принципи і функції екологічного права. Джерела екологічного права. Система екологічного права. <i>Література</i> [1-6; 7, 8]	2
2	Тема 2. Правові основи управління в галузі використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Поняття, суть, мета та види управління в галузі екології. Принципи управління в галузі екології. Органи управління загальної компетенції в галузі екології та їх повноваження. Органи управління спеціальної компетенції в сфері охорони довкілля. Правове забезпечення функцій державного управління у сфері довкілля. <i>Література</i> [1-6; 7, 8]	2
3	Тема 3. Право власності на природні ресурси в Україні. Поняття, суть та юридичне значення права власності на природні ресурси. Форми права власності на природні ресурси. Зміст права власності на природні ресурси. Забезпечення права власності на природні ресурси. <i>Література</i> [1-6; 9-15, 24]	2
4	Тема 4. Право природокористування. Поняття, ознаки та принципи права природокористування. Види природокористування. Право загального та спеціального природокористування. Диференційоване правове регулювання	2

5	загального і спеціального природокористування. Обмеження загального природокористування. <i>Література</i> [1-6; 8; 9-15; 18, 19]	2
6	Тема 5. Екологічні права і обов'язки громадян України. Поняття екологічних прав громадян. Види екологічних прав громадян. Зміст конституційних екологічних прав. Обов'язки громадян в галузі екології. <i>Література</i> [1-6; 7, 8]	2
7	Тема 6. Економіко-правовий механізм в галузі екології. Поняття та напрямки економіко-правового механізму в галузі екології. Характеристика елементів економіко-правового механізму в галузі екології. Функції економіко-правового механізму в галузі екології. <i>Література</i> [1-6]	2
8	Тема 7. Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства. Поняття та сутність юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Правопорушення в сфері довкілля як підстава еколого-правової відповідальності. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. <i>Література</i> [1-6; 8, 24, 25, 26]	2
9	Тема 8. Правові засади використання і охорони земель. Земля як об'єкт охорони та використання. Суб'єкти та об'єкти земельних правовідносин. Форми права власності на землю. Види юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства. <i>Література</i> [1-6; 10; 23]	2
10	Тема 9. Правовий режим використання і охорони вод. Води як об'єкт правового регулювання, використання та охорони. Право водокористування та його види. Правова охорона вод. Відповідальність за порушення водного законодавства. <i>Література</i> [1-6, 9]	2
11	Тема 10. Правовий режим використання та охорони надр. Надра як об'єкт охорони та використання. Державне управління в галузі використання і охорони надр. Право користування надрами та його види. Відповідальність за порушення законодавства про надра. <i>Література</i> [1-6; 11]	2
12	Тема 11. Правовий режим використання та охорони лісів. Ліс як об'єкт правового регулювання, охорони та використання. Право лісокористування і його види. Правова охорона лісів. Відповідальність за порушення лісового законодавства. <i>Література</i> [1-6; 12]	2
13	Тема 12. Правова охорона атмосферного повітря. Атмосферне повітря як об'єкт екологічного права. Система заходів охорони атмосферного повітря. Юридична відповідальність за порушення законодавства про атмосферне повітря. <i>Література</i> [1-6; 13]	2
	Тема 13. Правовий режим використання та охорони тваринного світу. Тваринний світ як об'єкт правового регулювання, охорони та використання. Поняття та види користування тваринним світом. Правові заходи охорони тваринного світу. Юридична відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону та використання тваринного світу.	

14	<i>Література</i> [1-6;10, 14, 22]	2
15	Тема 14. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі України. Поняття природно-заповідного фонду та основи його правового режиму. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Порядок створення об'єктів природно-заповідного фонду. Використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Поняття та правове забезпечення формування національної екологічної мережі. <i>Література</i> [1-6; 8, 16, 17]	2
16	Тема 15. Правове регулювання використання та охорони рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів. Правовий режим рекреаційних зон. Курортні та лікувально-оздоровчі території як об'єкти використання і охорони. <i>Література</i> [1-6; 21]	4
	Тема 16. Правове забезпечення екологічної безпеки. Юридична природа екологічної безпеки. Принципи екологічної безпеки. Критерії екологічної безпеки. <i>Література</i> [1-6; 8, 20]	34
Разом за третій семестр		

5.3 Зміст самостійної (у т. ч. індивідуальної) роботи

Самостійна робота здобувачів вищої освіти денної форми навчання полягає у систематичному опрацюванні програмного матеріалу, підготовці до практичних занять та виконанні індивідуального завдання тощо.

На самостійне опрацювання здобувачів виносяться окремі питання всіх тем, а також деякі нормативно-правові документи, які регулюють екологічні правовідносини. З навчальної дисципліни студенти пишуть аналітичні довідки в обсязі 3-5 сторінок і здають їх на 15,16-му семінарських заняттях. Тему аналітичної довідки студент вибирає самостійно із запропонованого тематичного переліку. Керівництво самостійною роботою здійснює викладач згідно з розкладом консультацій в позаурочний час.

Зміст самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Номер тижня	Вид самостійної роботи	К-ть годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу «Поняття, предмет, метод, система та джерела екологічного права» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою №1.	5
2	Опрацювання лекційного матеріалу «Правові основи управління в галузі екології» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою №2.	6
3	Опрацювання лекційного матеріалу «Право власності на природні ресурси в Україні» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою №3.	6
4	Опрацювання лекційного матеріалу «Право природокористування» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 4.	6
5	Опрацювання лекційного матеріалу «Екологічні права та обов'язки громадян	5

6	України» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 5. Опрацювання нормативно-правових актів, підготовка до контрольної роботи.	5
7	Опрацювання лекційного матеріалу «Економіко-правовий механізм в галузі екології» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 6.	5
8	Опрацювання лекційного матеріалу «Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 7.	5
9	Опрацювання лекційного матеріалу «Правові засади використання і охорони земель» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 8.	5
10	Опрацювання лекційного матеріалу «Правові засади використання і охорони вод» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 9.	5
11	Опрацювання лекційного матеріалу «Правові засади використання і охорони надр» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 10.	5
12	Опрацювання лекційного матеріалу «Правовий режим використання і охорони лісів» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою №10, підготовка до тестового контролю за темою № 11.	5
13	Опрацювання лекційного матеріалу «Правова охорона атмосферного повітря» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою №12.	5
14	Опрацювання лекційного матеріалу «Правовий режим використання та охорони тваринного світу» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 13.	5
15	Опрацювання лекційного матеріалу «Правовий режим територій і об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі України» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 14. Підготовка аналітичної довідки.	5
16	Опрацювання лекційного матеріалу «Правове регулювання використання та охорони рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і курортів» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 15. Опрацювання лекційного матеріалу «Правове забезпечення екологічної безпеки» та нормативно-правових актів, підготовка до семінарського заняття за темою № 16.	6
<i>Разом за третій семестр</i>		84

**Орієнтовна тематика індивідуального завдання
для самостійної роботи здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти**

Важливим принципом самостійної роботи є індивідуальна робота кожного здобувачів. Її призначенням є: поглиблення теоретичних знань, отриманих на лекціях; заохочення їх до аналізу нормативно-правових джерел екологічного спрямування, активної творчої роботи із опрацюванням рекомендованої літератури; забезпечення майбутніх фахівців усіх напрямів підготовки знаннями основних еколого-правових положень,

що стосуються їх професійної діяльності; формування у студентів вміння орієнтуватися в екологічних нормативних джерелах; вироблення у майбутніх спеціалістів практичних навичок реалізації норм чинного екологічного законодавства.

Індивідуальна робота передбачає підготовку аналітичної довідки з обраної здобувачами тематики, а також підготовку до семінарсько-практичних занять протягом семестру.

Теми індивідуальної роботи мають науково-дослідний характер, підвищену складність, виступають певним тематичним доповненням семінарського заняття, методом поглибленої підготовки до нього і мають готуватись у вигляді аналітичної довідкової інформації.

Аналітична довідка готується у письмовому викладі, має аналітично-описовий характер і здійснюється шляхом аналізу різних інформаційних джерел. Теми аналітичних довідок нище. Аналітична довідка повинна мати чітку логічну побудову і її складові мають логічно поєднуватися і відповідати одна одній.

Індивідуальне завдання студенти виконують під керівництвом викладача, що проводить у них практичні заняття за тематикою, яка подається у цих методичних вказівках. Якість виконання враховується при підсумковому контролі.

Аналітичні довідки здаються студентами на 15-му і 16-му семінарських заняттях.

Тематика аналітичних довідок для самостійної роботи здобувачів бакалаврського рівня денної форми навчання

1. Доступ до публічної екологічної інформації (на прикладі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України).
2. Громадські природоохоронні формування України.
3. Політичні партії екологічного спрямування: досвід України та світу.
4. Діяльність уповноваженого Верховної Ради України з прав людини по захисту екологічних прав громадян.
5. Екологічне страхування: поняття, форми, види, практика застосування.
6. Співпраця України з міжнародними організаціями в сфері охорони довкілля.
7. Стан атмосферного повітря Хмельницької області (з аналізом динаміки викидів, основних забруднювачів і т. ін.).
8. Водні об'єкти: поняття і види (на прикладі Хмельницької області).
9. Поняття та структура лісового фонду (на прикладі Хмельницької області).
10. Лісокористування: поняття і види (на прикладі Хмельницької області).
11. Відновлення лісів (лісорозведення) (на прикладі Хмельницької області).
12. Надрокористування (поняття і види) (на прикладі Хмельницької області).
13. Охорона рослинного світу (на прикладі Хмельницької області).
14. Охорона тваринного світу (на прикладі Хмельницької області).
15. Природно-заповідний фонд Хмельницької області.
16. Впровадження роздільного збирання відходів (аналіз успішного запровадження і вироблення уніфікованих рекомендацій).
17. Стан радіаційної безпеки Хмельницької області.
18. Моніторинг довкілля (на прикладі Хмельницької області).
19. Громадське управління екологією (на прикладі Хмельницької області).
20. Курортна справа в Хмельницькій області.
21. Прикордонний екологічний контроль.
22. Екологічне маркування (етикування) і його запровадження в Україні.
23. Екологічне судочинство (аналіз судової статистики).
24. Нормативно-проектна діяльність в сфері екології.
25. Здійснення природоохоронних заходів як один з напрямів екологічної політики (з аналізом джерел та обсягів фінансування).
26. Аналіз виконання міжнародних конвенцій та угод у сфері охорони навколишнього природного середовища.

6) Технології та методи навчання

Процес навчання з дисципліни ґрунтується на використанні традиційних та сучасних методів. Зокрема, лекції проводяться в основному словесними методами з використанням методів проблемного навчання і візуалізації, а практичні заняття проводяться з використанням інформаційних технологій, розгляду задач та кейсів і мають за мету набуття студентами практичних навичок з вирішення

практичних завдань, передбачених конкретними завданнями до відповідних тем, а також підготовки процесуальних документів.

7) Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час лекційних та практичних занять, а також у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочою програмою і графіком освітнього процесу. При цьому використовуються такі методи поточного контролю: усне опитування; розв'язок задач; підготовка процесуальних документів; підготовка індивідуального завдання.

При виведенні підсумкової семестрової оцінки враховуються результати поточного контролю.

8) Політика дисципліни

Політика навчальної дисципліни загалом визначається системою вимог до здобувача вищої освіти, що передбачені чинними положеннями Університету про організацію і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Зокрема, проходження інструктажу з техніки безпеки; відвідування занять з дисципліни є обов'язковим. За об'єктивних причин (підтверджених документально) теоретичне навчання за погодженням із лектором може відбуватись в індивідуальному режимі. Успішне опанування дисципліни і формування фахових компетентностей і програмних результатів навчання передбачає необхідність підготовки до практичних занять (вивчення теоретичного матеріалу з теми, активно працювати на занятті, розв'язувати задачі, брати участь у дискусіях щодо прийнятих рішень при виконанні здобувачами задач).

Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт у встановлені терміни, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни. Пропущене практичне заняття здобувач зобов'язаний відпрацювати у встановлений викладачем термін, але не пізніше, ніж за два тижні до кінця теоретичних занять у семестрі.

Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється за результатами опитування під час практичних занять й виконання індивідуального домашнього завдання. Виконання індивідуального завдання завершується його здачею на перевірку у терміни, встановлені графіком самостійної роботи. У якості ІДЗ здобувач може підготувати тези доповіді на конференцію за однією з тем навчальної дисципліни при дотриманні узгоджених з викладачем термінів його виконання.

Здобувач вищої освіти, виконуючи самостійну роботу з дисципліни, має дотримуватися політики доброчесності (заборонені списування, підказки, плагіат, використання штучного інтелекту (без вірного цитування)). У разі порушення політики академічної доброчесності в будь-яких видах навчальної роботи здобувач вищої освіти отримує незадовільну оцінку і має повторно виконати завдання з відповідної теми (виду роботи), що передбачені робочою програмою. Будь-які форми порушення академічної доброчесності під час вивчення навчальної дисципліни не допускаються та не толеруються.

Засади використання технологій штучного інтелекту (ШІ) в освітньому процесі.

Використання ШІ повинне забезпечувати повагу до конфіденційності та захисту даних учасників освітнього процесу, відповідати нормам та принципам академічної доброчесності. Використання контенту, створеного ШІ, обов'язково фіксується, - вказується назва застосунку, методики його використання та ін. Учасники освітнього процесу повинні бути уважними до згенерованої ШІ інформації та розглядати її як "неперевірений вихідний матеріал".

9) Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у семестрі

Оцінювання академічних досягнень здобувача вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». При поточному оцінюванні виконаної здобувачем роботи з кожної структурної одиниці і отриманих ним результатів викладач виставляє йому певну кількість балів із призначених робочою програмою для цього виду роботи. При цьому кожна структурна одиниця (робота) може бути зарахована, якщо здобувач набрав не менше 60 відсотків (мінімальний рівень для позитивної оцінки) від максимально можливої суми балів, призначеної структурній одиниці.

Будь-які форми порушення академічної доброчесності не допускаються та не толеруються.

Отриманий здобувачем бал за зарахований вид навчальної роботи (структурну одиницю) після її оцінювання викладач виставляє в електронному журналі обліку успішності здобувачів вищої освіти. Позитивну підсумкову оцінку здобувач може отримати, якщо за результатами поточного та підсумкового контролів набере від 60 до 100 балів. Семестрова підсумкова оцінка розраховується в автоматизованому режимі в інформаційній підсистемі «Електронний журнал» (ІС «Електронний університет») і відповідно до накопиченої суми балів визначається оцінка за інституційною шкалою та шкалою ЄКТС, яка заноситься в екзаменаційну відомість, а також до Індивідуального навчального плану здобувача вищої освіти.

Структурування дисципліни за видами навчальної роботи і оцінювання результатів навчання студентів денної форми здобуття освіти

Аудиторна робота								Самостійна робота	Семестровий контроль	
<i>Перший семестр</i>										Разом балів
Практичні заняття								ІДЗ	Іспит	
1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11-12	13-14	15-16			
Кількість балів за вид навчальної роботи (мінімум-максимум)										
3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	3-5	12-20	24-40	60-100
24-40								12-20	24-40	

Оцінювання на практичних заняттях

Оцінка, яка виставляється за практичне заняття, складається з таких елементів: усне опитування студентів на знання теоретичного матеріалу з теми; вільне володіння студентом спеціальною термінологією і уміння професійно обґрунтувати прийняті рішення при розв'язуванні задач; результати самостійних робіт.

При оцінюванні результатів навчання здобувачів вищої освіти на практичних заняттях викладач користується наведеними нижче критеріями:

Таблиця – Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти

Оцінка та рівень досягнення здобувачем запланованих ПРН та сформованих компетентностей	Узагальнений зміст критерія оцінювання
Відмінно (високий)	Здобувач вищої освіти глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає логічний виклад відповіді мовою викладання (в усній або у письмовій формі), демонструє якісне оформлення завдань, вміє заповнювати форми звітності, аналізувати їх на помилки та виправляти їх, шукати взаємозв'язки між формами. Здобувач не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки, демонструє практичні навички з вирішення фахових завдань. При відповіді допустив дві-три несуттєві <i>помилки</i> .
Добре (середній)	Здобувач вищої освіти виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання правил, закономірностей тощо. Відповідь здобувача вищої освіти будується на основі самостійного мислення. Здобувач вищої освіти у відповіді допустив дві-три <i>несуттєві помилки</i> .
Задовільно (достатній)	Здобувач вищої освіти виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь здобувача вищої освіти будується на рівні репродуктивного мислення, здобувач вищої освіти має слабкі знання структури навчальної дисципліни, допускає неточності і <i>суттєві помилки</i> у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим, набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
Незадовільно (недостатній)	Здобувач вищої освіти виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється здобувачеві вищої освіти, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення навчальної дисципліни.

Індивідуальне завдання здобувача вищої освіти оцінюється аналогічно з використанням вищенаведених у таблиці критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти (мінімальний позитивний бал – 12 балів, максимальний – 20 балів).

Оцінювання результатів підсумкового семестрового контролю (іспит)

Освітня програма передбачає підсумковий семестровий контроль з дисципліни у формі іспиту, завданням якого є системне й об'єктивне оцінювання як теоретичної, так і практичної підготовки здобувача з навчальної дисципліни. Складання іспиту відбувається за попередньо розробленими і затвердженими на засіданні кафедри білетами.

Таблиця – Оцінювання результатів підсумкового семестрового контролю здобувачів (40 балів для підсумкового контролю)

Види завдань	Для кожного окремого виду завдань		
	Мінімальний (достатній) бал (задовільно)	Потенційні позитивні бали* (середній бал) (добре)	Максимальний (високий) бал (відмінно)
Теоретичне питання № 1	6	8	10
Теоретичне питання № 2	6	8	10
Практичне завдання	12	16	20
Разом:	24		40

Примітка. *Позитивний бал за іспит, відмінний від мінімального (24 бали) та максимального (40 балів), знаходиться в межах 25-39 балів та розраховується як сума балів за усі структурні елементи (завдання) іспиту.

Для кожного окремого виду завдань підсумкового семестрового контролю застосовуються критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти, наведені вище (**Таблиця – Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти**).

Підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою ЄКТС визначається в автоматизованому режимі після внесення викладачем результатів оцінювання з усіх видів робіт до електронного журналу. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС у наведеній нижче таблиці.

Таблиця – Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Рейтингова шкала балів	Інституційна шкала (Опис рівня досягнення здобувачем вищої освіти запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни)	
		Залік	Іспит/диференційований залік
A	90-100	Зараховано	Відмінно/Excellent – високий рівень досягнення запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни, що свідчить про безумовну готовність здобувача до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
B	83-89		Добре/Good – середній (максимально достатній) рівень досягнення запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни та готовності до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
C	73-82		Задовільно/Satisfactory – Наявні мінімально достатні для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом результати навчання з навчальної дисципліни
D	66-72		
E	60-65		
FX	40-59	Незараховано	Незадовільно/Fail – Низка запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни відсутня. Рівень набутих результатів навчання є недостатнім для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
F	0-39		Незадовільно/Fail – Результати навчання відсутні

10) Питання для самоконтролю результатів навчання

1. Поняття екологічного права, історичні передумови його формування.

2. Предмет і методи екологічного права України.
3. Об'єкти екологічного права.
4. Принципи і функції екологічного права.
5. Джерела екологічного права.
6. Система екологічного права України.
7. Поняття, суть, мета та види управління в галузі екології.
8. Принципи управління в галузі екології.
9. Система органів управління в галузі екології.
10. Органи управління загальної компетенції в галузі екології та їх повноваження.
11. Органи управління спеціальної компетенції в сфері охорони довкілля.
12. Правове забезпечення функцій державного управління у сфері довкілля.
13. Поняття, суть та юридичне значення права власності на природні ресурси.
14. Форми права власності на природні ресурси.
15. Зміст права власності на природні ресурси.
16. Забезпечення права власності на природні ресурси.
17. Поняття, ознаки та принципи права природокористування.
18. Види природокористування.
19. Співвідношення права загального та спеціального природокористування.
20. Поняття екологічних прав громадян.
21. Види екологічних прав громадян.
22. Зміст конституційних екологічних прав.
23. Обов'язки громадян в галузі екології.
24. Поняття та функції економіко-правового механізму в галузі екології.
25. Поняття та сутність юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
26. Правопорушення в сфері довкілля як підстава еколого-правової відповідальності.
27. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
28. Адміністративна відповідальність за порушення норм екологічного права.
29. Кримінальна відповідальність за екологічні злочини.
30. Цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення.
31. Земля як об'єкт охорони та використання.
32. Суб'єкти та об'єкти земельних правовідносин.
33. Форми права власності на землю.
34. Види юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.
35. Води як об'єкт правового регулювання, використання та охорони.
36. Право водокористування та його види.
37. Правова охорона вод.
38. Відповідальність за порушення водного законодавства.
39. Надра як об'єкт охорони та використання.
40. Державне управління в галузі використання і охорони надр.
41. Право користування надрами та його види.
42. Відповідальність за порушення законодавства про надра.
43. Ліс як об'єкт правового регулювання, охорони та використання.
44. Право лісокористування і його види.
45. Правова охорона лісів.
46. Відповідальність за порушення лісового законодавства.
47. Атмосферне повітря як об'єкт екологічного права.
48. Система заходів охорони атмосферного повітря.
49. Юридична відповідальність за порушення законодавства про атмосферне повітря.
50. Тваринний світ як об'єкт правового регулювання, охорони та використання.
51. Поняття та види користування тваринним світом.
52. Правові заходи охорони тваринного світу.
53. Юридична відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону та використання тваринного світу.
54. Поняття природно-заповідного фонду та основи його правового режиму.
55. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.
56. Використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
57. Поняття та правове забезпечення формування національної екологічної мережі.

58. Правовий режим рекреаційних зон.
59. Курортні та лікувально-оздоровчі території як об'єкти використання і охорони.
60. Поняття, принципи та критерії екологічної безпеки.

11) Навчально-методичне забезпечення

Освітній процес з дисципліни «Проблеми права екологічної безпеки та сталий розвиток» повністю і в достатній кількості забезпечений необхідною навчально-методичною літературою, що розміщена в Модульному середовищі для навчання MOODLE: <https://msn.khmnu.edu.ua/course/view.php?id=8168>.

12) Матеріально-технічне та програмне забезпечення дисципліни (за потреби)

Інформаційна та комп'ютерна підтримка: ПК, планшет, смартфон або інший мобільний пристрій, проєктор. Програмне забезпечення: програми Microsoft Office або аналогічні, доступ до мережі Інтернет, робота з презентаціями, LIGA360.

Вивчення навчальної дисципліни не потребує використання спеціального програмного прикладного забезпечення, крім загальноновживаних програм і операційних систем.

13) Рекомендована література

Основна

1. Екологічне право України: навчальний посібник / за ред. І.І. Каракаша, Т.Є. Харитоновой, А.І. Черемнової. Одеса: Гельветика, 2018. 408 с.
2. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М.В. Краснова, Ю.А. Краснова. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.
3. Екологічне право / за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2021. 552 с.
4. Екологічне право України / за ред. Т.П. Устименко. Київ : Алерта, 2016. 290 с.
5. Тетарчук І.В. Екологічне право: Особлива частина: повний акад. курс. К.: Центр учбової літератури, 2022. 230 с.
6. Екологічне право: Особлива частина / за заг. ред. О.М. Шуміла. Харків: ХНУВС, 2017. 384 с.

Додаткова

7. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. ВВР. 1991. № 41 Ст. 546.
9. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. ВВР. 1995. № 24. Ст. 189.
10. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-ІІІ. ВВР. 2002. № 3-4. Ст. 27.
11. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. ВВР. 1994. № 36. Ст. 340.
12. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХІІ в редакції Закону України від 08.02.2006 р., № 3404-ІV/ ВВР. 2006. № 21. Ст. 170.
13. Про охорону атмосферного повітря: Закон України у редакції Закону України від 26.01.2001 р. ВВР. 2001. № 48. Ст. 252.
14. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. ВВР. 2002. № 14. Ст. 97.
15. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. ВВР. 1999. № 22-23. Ст. 198.
16. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 р. ВВР. 2004. № 45. Ст. 502.
17. Про біосферні заповідники в Україні: Указ Президента від 26.11.1993 р. Урядовий кур'єр. 1993. № 173. 2 грудня.
18. Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642 ЗП України. 1996. № 13. Ст. 366.
19. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. ВВР. 1995. № 21. Ст. 152.
20. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 р. ВВР. 2000. № 42. Ст. 348.
21. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. ВВР. 2000. № 50. Ст. 435.

22. Про мисливське господарство і полювання: Закон України від 22.02.2000 р. ВВР. 2000. № 18. Ст. 132.
23. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. ВВР. 2003. № 39. Ст. 349.
24. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
25. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 р. №2341-III ОВУ. 2001. -№ 21. Ст. 920.
26. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984р. №8073-X ВВР УРСР. 3984. №51. Ст. 1122.

14) Інформаційні ресурси

1. Модульне середовище для навчання. Доступ до ресурсу: <https://msn.khmnu.edu.ua/course/view.php?id=8168>.
2. Електронна бібліотека університету. Доступ до ресурсу: http://lib.khnu.km.ua/asp/php_f/p1age_lib.php.
3. Репозитарій ХНУ. Доступ до ресурсу: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/?locale=uk>.